

Копотун І. М. - проректор Інституту Служби зовнішньої розвідки України з навчальної роботи, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Лавренюк Ю. Ф. - здобувач Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління

СУБ'ЄКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Національна безпека України - це стан країни, за якого система державно-правових і суспільних гарантій забезпечує реалізацію суверенітету, конституційного ладу та територіальної цілісності держави, всебічний розвиток і захист інтересів усього населення країни, джерел його духовного й матеріального добробуту без будь-якої дискримінації від можливих внутрішніх і зовнішніх загроз шляхом досягнення національних потреб та інтересів, узгодження їх із загальнолюдськими потребами й інтересами в межах основних принципів і загальновизнаних норм міжнародного права.

Об'єкти безпеки - це національні інтереси й цінності, структурні елементи системи Національної безпеки, властивості яких захищають від загроз.

Виділяють три рівні основних об'єктів Національної безпеки: громадянина - (права й свободи); суспільства (певні духовні й матеріальні цінності); держави (конституційний лад, територіальна цілісність і недоторканність кордонів). Їх місце та роль динамічні і залежить від характеру суспільних відносин, політичного устрою, рівня внутрішніх і зовнішніх загроз.

Безпеку людини формує комплекс правових і моральних норм, суспільних інститутів та організацій, які дають змогу людині реалізовувати права та свободи, розвивати власні здібності й потреби, відчувачи сприяння держави.

Безпека суспільства передбачає наявність суспільних інститутів, норм, розвинутих форм суспільної свідомості, що надають можливість у повному обсязі реалізувати права, свободи й обов'язки всім групам населення, протистояти діям, які призводять до розколу суспільства (зокрема з боку держави).

Запорукою безпеки держави є наявність ефективного механізму управління та координації діяльності політичних сил і суспільних груп, а також активних інститутів їх захисту.

У змістовому плані Національна безпека є складним багатоаспектним поняттям, що містить у собі включає такі види безпеки: політичну, економічну, воєнну, державну, інформаційну, науково-технологічну, екологічну, епідемічну, безпеку культурного розвитку нації та інші види безпеки (фінансову, пожежну, продовольчу, безпеку торгівлі тощо).

Основним суб'єктом зазначеної безпеки є держава, яка виконує функції в цій сфері через органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Держава, згідно з Конституцією України забезпечує безпеку кожної людини та громадянина, їх життя, здоров'я, честь, гідність, особисту недоторканність на всій території України.

Громадяни та їхні об'єднання є також суб'єктами національної безпеки. Вони мають права й обов'язки щодо їх участі в її забезпеченні відповідно до чинного законодавства. Держава забезпечує правову та соціальну захищеність громадян, а також їх об'єднань.

Основними принципами забезпечення національної безпеки є законність; пріоритет прав людини; верховенство права; пріоритет договірних (мирних) засобів у вирішенні конфліктів; адекватність заходів захисту національних інтересів загрозам; демократичний цивільний контроль за воєнною сферою, а також іншими структурами, додержання балансу інтересів особи, суспільства, їх взаємна відповідальність; чітке розмежування повноважень органів державної влади.

Передумовою досягнення національної безпеки є провадження єдиної державної політики у цій сфері шляхом реалізації заходів економічного, політичного, організацій та іншого характеру, адекватних загрозам життєво важливим інтересам особи, суспільства й держави.

Для створення та підтримки необхідного рівня захищеності об'єктів безпеки в Україні розробляють відповідну систему нормативно-правових актів, визначають правові засади діяльності державних органів влади та управління в цій сфері, формують або удосконалюють механізми контролю та нагляду за їх діяльністю.

Для безпосереднього виконання функцій забезпечення особи, суспільства і держави в системі виконавчої влади відповідно до закону створюють державні органи забезпечення національної безпеки країни.

Зокрема, законодавчу основу у цьому контексті становлять: Конституція України, закони України «Про національну безпеку України», «Про інформаційну безпеку України», «Про Ряду національної безпеки і оборони України», «Про оперативно-пошукову діяльність», інші нормативно-правові акти державних органів влади й управління, прийняті в межах їх компетенції в зазначеній сфері; міжнародні договори та угоди.

Забезпечення безпеки особи, суспільства й держави здійснюється на основі розмежування повноважень основних суб'єктів системи гарантування і забезпечення національної безпеки.

Український народ - громадяни України всіх національностей, які через органи державної влади й місцевого самоврядування висловлюють і реалізують власне бачення національних інтересів України, засобів і способів їх захисту, добровільно й у межах виконання своїх конституційних обов'язків здійснюють, визначені органами державної влади та місцевого самоврядування заходи щодо забезпечення національної безпеки України, привертають увагу суспільних і державних інститутів до небезпечних явищ і процесів у різних сферах життєдіяльності країни; захищають свої права й інтереси, а також власну безпеку всіма законними способами і засобами (ст. 29, 32, 46, 55 Конституції України, ст. 234-236 Кримінального процесуального кодексу України тощо).

Держава як основний гарант конституційного ладу виконує функції щодо забезпечення національної безпеки через:

1) Верховну Раду України - орган, що здійснює законодавче регулювання та контроль за діяльністю органів державної влади і посадових осіб щодо реалізації ними відповідних повноважень у зазначеній сфері (ст. 92 Конституції України);

2) Президента України, тобто главу держави, гаранта державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, Верховного головнокомандувача Збройних сил України і голова Ради національної безпеки і оборони України. Саме він забезпечує державну незалежність, здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони України (п. 18, 21 ст. 103 Конституції України);

3) Раду національної безпеки і оборони України, що є координаційним органом при Президентові України, який координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони (ст. 107 Конституції України).

4) Кабінет Міністрів України - вищий орган виконавчої влади, що вживає заходи із забезпечення прав і свобод людини та громадянина, забезпечення обороноздатності, національної безпеки України, громадського порядку й боротьби зі злочинністю (ст. 116 Конституції України);

5) міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, які забезпечують реалізацію законів України, указів Президента України, концепцій, програм у сфері національної безпеки та створення, підтримання в готовності й застосування сил і засобів забезпечення національної безпеки, а також управління їх діяльністю;

6) Конституційний Суд України, що вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів у сфері національної безпеки Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України з цих питань;

7) суди загальної юрисдикції, які здійснюють правосуддя у сфері забезпечення національної безпеки України;

8) Прокуратуру України, що здійснює свої повноваження у сфері національної безпеки відповідно до Конституції України;

9) Національний банк України, тобто орган, що розробляє і провадить емісійно-кредитну політику в інтересах національної безпеки України;

10) військові формування (Збройні сили України, Служба безпеки України, органи внутрішніх справ України тощо), котрі забезпечують оборону України, захист її суверенітету, територіальну цілісність і недоторканність її кордонів, протидіють зовнішнім і внутрішнім загрозам воєнного характеру, борються з організованою злочинністю, забезпечує захист населення в разі катастроф, стихійних лих, небезпечних соціальних конфліктів та інших катаклізмів, що можуть виникати (ст. 17 Конституції України; ст. 13-16 Закону України «Про оборону», ст 4 Закону України «Про надзвичайний стан» тощо).

Сили та засоби забезпечення національної безпеки передбачають:

а) Збройні сили України, Службу безпеки України, Національну гвардію України, внутрішні війська, органи й підрозділи МВС України, прикордонні військові підрозділи Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи й інші військові формування, створені відповідно до Конституції України, які виконують свої функції в цій сфері згідно з чинним законодавством;

б) органи, що забезпечують безпечне ведення робіт у промисловості, енергетиці, на транспорті та в сільському господарстві, служби забезпечення безпеки засобів зв'язку та інформації, митні служби, природоохоронні служби, органи охорони здоров'я населення та інші державні органи забезпечення безпеки, які діють відповідно до законодавства України.

Засобами забезпечення національної безпеки є комплекс державних, організаційно-правових і спеціальних заходів, застосування яких належить до компетенції державних органів влади загальної і спеціальної компетенції в разі захисту інтересів людини, держави й суспільства залежно від характеру зовнішніх чи внутрішніх загроз.

Усі засоби забезпечення можуть бути поділені на матеріальні та духовні; насильницькі й ненасильницькі; воєнні та невоєнні.

Невоєнні засоби забезпечення національної безпеки - все, що є в розпорядженні держави, за виключенням військової сили, а також міжнародні інститути безпеки, на які можна спиратись під час протидії воєнним загрозам (агресії). Головна роль належить політичним засобам, оскільки політика національної безпеки країни формує, спрямовує та застосовує всю міць держави (ст. 1.1 Воєнної доктрини України).

Політичними засобами захисту (життєво важливих інтересів) України вважають такі концептуальні погляди, форми, методи й способи діяльності суб'єктів безпеки, які гарантують мирне розв'язання проблем, що виникли. До таких засобів належать: сучасне політичне мислення; переговори; угоди; особисті зустрічі політичних і державних лідерів (діячів); зміцнення довіри у військовій сфері, зокрема у відносинах між арміями; військово-політичне співробітництво та ін.

Підстави й порядок застосування спеціальних заходів органами Служби безпеки України, МВС України, службами Міністерства оборони України, Прикордонних військ під час захисту інтересів людини, суспільства та держави, передбачені відповідними законодавчими актами України. Керівники органів забезпечення національної безпеки, згідно із законодавством, несуть відповідальність за порушення встановленого порядку застосування сил і засобів забезпечення безпеки та своєї діяльності.

Проблема корупції є однією з найважливіших і найактуальніших проблем функціонування української держави й розвитку нашого суспільства. Корупція стала чинником, який загрожує національній безпеці України. Це явище негативно впливає на різні аспекти суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сферу, громадську свідомість, міжнародні відносини. Корумповані відносини витісняють правові, етичні відносини між людьми, з аналогії поступово перетворюються в норму поведінки. Соціологічні дослідження засвідчують, що абсолютна більшість громадян України (87,9 %) вважає корупцію явищем, притаманним нашому суспільству.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-Ш // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 25-26. - Ст. 131.
3. Мельник М. І. Науково-практичний коментар Закону України Про боротьбу з корупцією / М. І. Мельник, А. І. Редька, М. І. Хавронюк. - Київ : Атіка, 2003. - 320 с.
4. Мельник М. І. Корупція - корозія влади (соціальна сутність, тенденції, наслідки, заходи протидії) : монографія / М. І. Мельник. - Київ : Юрид. думка. - 2004. - С. 400.
5. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України : в 4 т. [/ А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко та ін.]. - Т. 1. - Київ : А.С.К. ; Севастополь : Ін-т юрид. досліджень, 2004. - 928 с.